

Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet

Slutrapport

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund	5
Projektfakta	6
<i>Projektets syfte</i>	6
<i>Projektets mål</i>	7
<i>Projektorganisation</i>	7
<i>Styrgrupp</i>	7
<i>Projektledare och projektmedarbetare</i>	7
<i>Arbetsgrupp</i>	7
<i>Referensgrupp</i>	8
Genomförande	8
Arbetsmetod	8
Inspirationsdagar	8
Bibliotekens arbete	10
Arbetsgruppens sammanfattning	11
Fördjupning	12
Erfarenheter	13
Kommunbibliotek	13
Den regionala biblioteksverksamheten	14
Blandade upptäckter och insikter	14
Reflektioner och måluppfyllelse	15
Lokala biblioteksplaner	15
Samarbete med externa aktörer	15
Ökad medvetenhet om tillgängliga medier	15
Utvecklat samarbete med länstidningarna	16
Innehållsrik verktygslåda motiverar till förändring	16
Referenser	17
Bilagor	19

Förord

Alla har rätt till journalistik som präglas av mångfald, allsidig nyhetsförmedling, kvalitet och fördjupning. Oavsett eventuella funktionsnedsättningar. I bibliotekslagen står det att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat personer med funktionsnedsättning. Men hur får vi det att fungera i praktiken?

Utifrån den funderingen frågade MTM, Myndigheten för tillgänglig medier, Region Värmland om vi tillsammans med folkbiblioteken i Värmland ville genomföra ett pilotprojekt för att pröva arbetssätt och metoder som kan öka kunskapen om och användningen av tillgängliga medier. Projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* startade i februari 2016 och avslutades i december samma år.

I den här rapporten kan du läsa om vilka erfarenheter som har gjorts i projektet. Det finns tips och idéer på hur man kan utveckla samarbete på lokal nivå mellan aktörer med anknytning till tillgängliga medier som ökar kunskap, tillgänglighet och användning.

Region Värmland tackar MTM för förtroendet att genomföra projektet, folkbiblioteken i Värmland som deltog samt läntidningarna Nya Wermlandstidningen och Värmlands Folkblad. Vi hoppas att erfarenheterna ska komma till nytta för övriga bibliotek runtom i Sverige.

Karlstad 15 december 2016

Nina Högdefors

Chef avdelningen för kulturutveckling, Region Värmland

Sammanfattning

Projekt *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* har genomförts av Region Värmland på uppdrag av Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Syftet var att öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier inklusive taltidningar hos folkbiblioteken i Värmland. Projektet skulle på ett naturligt sätt integrera tillgängliga medier på biblioteken och hitta metoder för hur allmänheten ska upptäcka tillgängliga medier. Målet var ett utvecklat samarbete på lokal nivå som skulle öka kunskap, tillgänglighet och användning av tillgängliga medier. Vi ville ha ett etablerat samarbete mellan region- och folkbibliotek samt lokala tidningsföretag och att alla papperstidningar på folkbiblioteken ska finnas som taltidningar.

Erfarenheterna efter genomfört projekt har sammanställts i denna rapport som tips och rekommendationer. Dessa ska kunna användas på övriga folkbibliotek i Sverige.

Projektet har genomförts vid biblioteken i 14 värmländska kommuner med projektledning och insatser från Region Värmland, avdelningen för kulturutveckling där den regionala biblioteksverksamheten ingår. Folkbiblioteken har tagit del av utbildningstillfällen och uppföljningsbesök. Det har erbjudits inspirationsdagar med föreläsare och workshops. Biblioteken har under projektets gång dokumenterat sitt arbete. En sammanfattning återfinns i denna rapport tillsammans med samlade erfarenheter.

Resultat av projektet visar att bibliotekspersonalen fick ökad kunskap om tillgängliga mediers betydelse, främst när det gäller taltidningar som tidigare inte har haft någon framträdande roll på biblioteken. Samtidigt visar det sig att biblioteken inte är den självklara platsen för att lyssna på taltidningen. Därför kan biblioteken behöva utveckla andra vägar för att nå ut till de personer som behöver ta del av tillgängliga medier. Det kan innebära samarbete med externa aktörer av olika slag, som vårdpersonal, anhöriga, organisationer och föreningar. Samarbete med tidningsföretagen är bra eftersom det inte är bibliotekens roll att sälja prenumerationer, utan att informera om tillgängliga medier. Ett projektmål var att alla papperstidningar som folkbiblioteken prenumererar på också ska finnas som taltidningar på biblioteken. En bedömning från arbetsgrupp och projektledning var att detta skulle vara en för stor kostnad i relation till den potentiella användningen på de fysiska biblioteken. Dessa lärdomar var också en del av syftet med projektet.

Inledning

Bakgrund

Alla ska kunna vara delaktiga i samhällslivet. När varje individ får ökad kunskap och goda förutsättningar att fritt utbyta åsikter, diskutera gemensamma angelägenheter och hantera sin vardag, stärks och utvecklas demokratin. Tillgång till information och kunskap är en viktig förutsättning. Detta är ett grundläggande uppdrag för den offentligt finansierade biblioteksverksamheten och regleras i inledningen till *Bibliotekslagen* (SOU 213:801). Biblioteken har särskild betydelse för grupper som saknar möjligheter att själva köpa eller hitta medier. Därför ska den offentligt finansierade biblioteksverksamheten ägna särskild uppmärksamhet åt bland andra personer med funktionsnedsättning genom att till exempel erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att alla ska kunna ta del av information utifrån sina olika behov och förutsättningar (§ 4).

MTM har regeringens uppdrag att i samverkan med bibliotek tillgodose behoven av litteratur för personer med läsnedsättning. Till dessa hör läs- och skrivsvårigheter, synnedsättning, rörelsehinder, utvecklingsstörning, kognitiva svårigheter som exempelvis autism, ADHD, demens och afasi. Cirka sex procent av den svenska befolkningen har enligt MTM någon form av läsnedsättning. Genom ett undantag (§ 17) i upphovsrättslagen, kan MTM erbjuda personer med olika former av läsnedsättning tillgång till de medier de behöver. Genom digitala och analoga tjänster erbjuds tillgängliga medier i form av talböcker, taltidningar, punktskrift, e-textböcker och litteratur på teckenspråk. En del av dessa tjänster visas och förmedlas via de offentligt finansierade biblioteken, som genom detta byggt upp en unik kunskap.

Tjänsterna för tillgängliga medier inklusive taltidningar kan vidareutvecklas både tekniskt och innehållsmässigt i samarbete mellan MTM och biblioteken och i dialog med användare. För att ge kunskap om hur detta kan göras, behöver bibliotekens arbete med tillgängliga medier utvecklas och nya insatser, samarbeten och metoder prövas. Region Värmland tillfrågades av MTM, att genomföra projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet*. Vi ställde oss positiva till förfrågan eftersom den regionala biblioteksverksamhetens uppgift är att främja och stödja samarbete och verksamhetsutveckling på biblioteken.

Många människor läser sin tidning genom att lyssna på den. En taltidning är en form av dagstidning för personer med något slags läshinder. Det är en syntetisk röst som läser upp texten. Läsaren får tillgång till hela innehållet och kan precis som i papperstidningen bläddra mellan nyheter, kultur och sport. Den kan läsas direkt i en så kallad Daisy-spelare, dator eller app i din mobil eller surfplatta. Daisy är ett format som gör att man lätt kan navigera på sin spelare med hjälp av knappar, man kan justera läshastighet, sätta bokmärken och förflytta sig mellan sidor och artiklar. Taltidningarna finansieras av staten genom MTM och beslutsorganet Taltidningsnämnden. Tidningsföretagen marknadsför och säljer taltidningen, den innebär inga kostnader för dem. MTM producerar och distribuerar tidningen samt ger användarsupport och lånar ut den utrustning som behövs. Vid projektets start fanns 111 dagstidningar tillgängliga som taltidning och 4 711 abonnenter (varav 250 i Värmland). Personer med

läsnedsättning är en stor målgrupp, men endast en bråkdel av dessa läser taltidningen. I Värmland kan så många som 19 000 personer vara berättigade till taltidning och talböcker. Utöver det så finns det många andra grupper som kan ha stor nytta av taltidningen, till exempel reumatiker som kan ha svårigheter att fysiskt hålla i en tidning.

Folkbiblioteken erbjuder sina kommuninvånare möjlighet att läsa tryckta och digitala dagstidningar på plats. Många bibliotek erbjuder också taltidning på plats och lånar ut Daisy-spelare. Taltidningar är en del av alla tillgängliga medier och bör därför även vara en naturlig tjänst på folkbiblioteken.

I Värmland finns det bra förutsättningar för att utveckla arbetet med tillgängliga medier. Genom bidrag från Taltidningsnämnden har en av Värmlands två läntidningar samtliga värmländska folkbibliotek som taltidningsabonnenter. De värmländska folkbiblioteken, sjukhusbiblioteken och Universitetsbiblioteket ingår sedan tidigare i ett gemensamt samarbete genom den regionala biblioteksverksamheten. Biblioteken samarbetar också inom olika utvecklings- och kompetensuppbyggnadsprojekt och har en nyligen antagen regional biblioteksplan. Den regionala Värmlandsstrategin är en plan för hur Värmland ska vara och uppfattas 2020. Fyra målsatta områden är prioriterade, varav två kan kopplas till projektet: *Livskvalitet för alla* samt *Höjd kompetens på alla nivåer*. I *Regional digital agenda för Värmland, Handlingsplan 2014-2020*, står det under strategiområdet digitalt innanförskap:

”En ny biblioteksplan kommer under hösten 2016 att antas vilken syftar till att ge biblioteken ett utvidgat uppdrag när det gäller digital media och digital delaktighet i samhället. Biblioteken har, tillsammans med bland annat studieförbunden, sedan tidigare en viktig roll när det gäller folkbildning.”

Den regionala biblioteksverksamheten i Värmland har under tre år drivit ett annat kompetensutvecklingsprojekt, KUB, med syftet att utbilda bibliotekspersonal inom olika områden för att möta morgondagens besökare. Samtliga kommunbibliotek deltog i projektet. IT var ett av de områden där den största insatsen gjordes. Som ett resultat av KUB-projektet har många bibliotek startat upp en verksamhet som jobbar med ett digitalt innanförskap mot kommuninvånarna. Projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* har varit en naturlig fortsättning inom denna kompetensutveckling. Det finns i flera kommuner en etablerad samverkan mellan till exempel studieförbund och bibliotek som tillsammans erbjuder hjälp/kurser i dator- och internetanvändning. Detta bidrar till ökad medvetenhet om att tillgängliga medier finns och det hjälper också till att minska den digitala klyftan.

Projektfakta

Projektets syfte

Att öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier inklusive taltidningar hos primärt folkbiblioteken men även hos andra bibliotek och förmedlare i Värmland.

Att utarbeta metoder och utrustning för hantering av taltidningar på Värmlands folkbibliotek. Erfarenheterna efter genomfört projekt ska sammanställas till en metodbok som ska kunna användas på folkbibliotek i Sverige.

Arbetet och erfarenheterna i projektet bidrar till utveckling av folkbiblioteken i Värmland

Projektets mål

Ett utvecklat samarbete på lokal nivå mellan aktörer med anknytning till tillgängliga medier som ökar kunskap, tillgänglighet och användning.

Ett etablerat samarbete mellan region- och folkbibliotek samt tidningsföretagen lokalt.

Alla papperstidningar som folkbiblioteken prenumererar på ska finnas som taltidningar på bibliotek.

Projektorganisation

Den regionala biblioteksverksamhetens uppdrag i arbetet med tillgängliga medier bygger på bibliotekslagen (§11)

”Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.”

Projekttiden sträckte sig från 1 februari till 31 december 2016.

Styrgrupp

MTM:s chef för enheten Användarservice, MTM:s kontaktperson för folkbiblioteken på Användarservice, projektledaren, en biblioteksutvecklare och chefen för Avdelningen för kulturutveckling på Region Värmland. Styrgruppen har haft 5 möten.

Uppdrag: beslut om projektplan och mål, projektdirektiv och uppföljning.

Projektledare och projektmedarbetare

En projektledare motsvarande 20/40 och en projektassistent motsvarande 16/40 anställdes som stöd, samordning och arbete med kompetensutvecklande insatser.

Uppdrag projektledare: att samordna och genomföra projektet i enlighet med projektets styrdokument, rapporteringar, uppföljningar. Sammankallande för arbetsgrupp och referensgrupp. Ansvar för att slutrapport och att en metodbok levereras i slutet av projektet.

Uppdrag projektmedarbetare: att i samråd med projektledaren planera och genomföra praktiska insatser i projektet som t.ex. kompetensutveckling.

Arbetsgrupp

En representant från respektive deltagande kommunbibliotek. Arbetsgruppen har haft 3 möten.

Uppdrag: kartläggning, förankringsarbete, planering och avstämning, samordning.

Referensgrupp

Representanter för aktörer utanför biblioteksverksamheten som berörs/kan beröras av projektet. Referensgruppen har haft 1 möte.

Uppdrag: Bidra till förankring och återkoppla, bidra till utveckling av projektet.

Genomförande

Arbetsmetod

Av 16 kommuner i Värmland var det 14 som anmälde intresse av att delta i projektet. Den första tiden användes till att bygga upp nätverk och knyta kontakter. En gemensam uppstart, kallad inspirationsdag, genomfördes där representanter för olika slags tillgängliga medier fick berätta om sina erfarenheter. Det gjordes under dagen en kartläggning av bibliotekens behov av utbildning inom ämnet. I mitten av mars 2016 startades det praktiska arbetet upp och projektledaren och projektassistenten åkte ut till kommunernas bibliotek på utbildningstillfällen. Vid dessa tillfällen har det varit en genomgång över vad tillgängliga medier är och vilka som har rätt att använda sig av det. I det här projektet har vi ju koncentrerat oss på taltidningar och kunskap om Legimus (MTM:s digitala bibliotek). Förutom utbildningstillfället har det också erbjudits ett uppföljningsbesök, för att personalen på biblioteken skulle få tillfälle att repetera teknikkunskaperna eller fortsätta den påbörjade diskussionen om marknadsföring och vilka vägar man ska ta. Av olika skäl var det inte alla bibliotek som ville ha uppföljning. Några hade haft sitt första utbildningstillfälle ganska nyligen och såg inget behov, andra tyckte att de inte hade gjort så mycket med taltidningarna ännu och ville därför vänta med en uppföljning.

De flesta bibliotek hade fått Daisyspelare från en av läns tidningarna för några år sen, tillsammans med en prenumeration. Denna spelare har på flera av biblioteken förblivit oanvänd då biblioteken inte har vetat hur de skulle jobba för att nå ut till användarna. Ett av önskemålen i kartläggningen som gjordes under den första inspirationsdagen var att lära sig mer om den teknik som finns. Vi har därför haft med oss spelare av tre olika modeller ut till biblioteken, Stratus 12, Stratus 4 och Stream. Bibliotekspersonalen har fått testa att använda spelarna och höra hur taltidningen låter och testat på hur man navigerar i tidningen med de olika knapparna. Det var också genomgång av hur man laddar ner Legimusappen på surfplattor och sedan använder taltidningen genom den. Det andra önskemålet från kartläggningen var att biblioteken ville ha hjälp med hur de skulle marknadsföra tillgängliga medier ut mot användarna. Diskussioner fördes då om vilka externa aktörer de skulle kunna söka upp, eftersom man var överens om att det inte var användarna som själva behövde taltidning som var de rätta att vända sig till direkt.

Inspirationsdagar

Vi har haft tre seminariedagar som vi kallat inspirationsdagar. Då har bibliotekspersonal, chefer, referensgrupp och andra tänkbara intresserade bjudits in. Dessa dagar var tänkta som utbildningsdagar men de var också tänkta att skapa en gemenskap i gruppen, att man ska kunna samarbeta mellan biblioteken och tillsammans utveckla metoder för hur man ska jobba med

biblioteken och tillsammans utveckla metoder för hur man ska jobba med tillgängliga medier samt dela kunskaper med varandra och bygga upp kompetens. Föreläsare har varit personer med anknytning till digitalisering eller tillgänglighet av olika slag.

Genom frågor från oss och gemensamma gruppdiskussioner på den första gemensamma träffen kom vi fram till att det var stor efterfrågan på teknisk support och biblioteken ville också få hjälp med hur de skulle kunna marknadsföra tillgängliga medier och då framför allt taltidningar. Vid detta första tillfälle var det på biblioteken ingen stor verksamhet med taltidningar. Några av biblioteken hade en spelare framme tillsammans med reklamfoldrar. Personalen upplevde överlag ett svalt intresse från låntagarna, men det jobbades heller inte aktivt med att hitta potentiella användare. Efter dagens slut var det ändå många av deltagarna som såg möjligheterna med detta projekt, och vi kom tillsammans fram till att det skulle stärka bibliotekens roll och dessutom tydligt visa på demokratiuppdraget. Tillgängligheten för låntagarna skulle öka och fler skulle kunna söka sig till biblioteket för att få sina behov av media tillfredsställda. Projektet skulle också vara kompetenshöjande för bibliotekspersonalen. Idéer framfördes om vilka verksamheter som skulle kunna kontaktas för ett framtida samarbete. Som exempel nämndes äldreomsorgen, skolor, olika organisationer, förbund och tidningar. När dagen var slut hade vi tillsammans kommit fram till följande mål för biblioteken under projektets gång:

- Att personalen skulle få mer kompetens inom området tillgängliga medier.
- Arbetsgruppen, som bestod av en personal från varje deltagande bibliotek, skulle vara ansvarig för att dela med sig av den information och kunskap de fick.
- Vi som var anställda i projektet skulle se till att biblioteken fick adekvat utrustning och biblioteken skulle se till att den fanns tillgänglig ute i bibliotekslokalerna.
- Tillsammans skulle vi se till att information om projektet skulle spridas.

Den andra gemensamma inspirationsdagen genomfördes när ungefär halva projekttiden hade gått. Föreläsningarna handlade då om framtidens medievanor och nya digitala plattformar. I diskussionerna efteråt pratade vi om den information de fått under dagen och om den hade tillfört något nytt till bibliotekens bild av medier och medievanor. Svaren blev att deras fördomar till stor del hade bekräftats, att människans kulturella och ekonomiska kapital faktiskt påverkar hens medievanor. Forskning visar på att vi i genomsnitt använder sex timmar per dag till medieanvändning och vi diskuterade mediernas funktion i samhället. Vi kom fram till att biblioteket är en viktig kanal för att föra fram tillgängliga medier för demokratins skull.

Många av biblioteken hade nu fått sina utbildningstillfällen och startat upp egna taltidningsprojekt men tyckte det var svårt att nå ut till de rätta målgrupperna. Men samtliga tyckte det var viktigt att sprida information och kunskap om vilka tillgängliga medier som finns och vilka som har rätt att använda dem. De tyckte att de blivit mer medvetna kring taltidningar och tillgängliga medier och det uttrycktes en allmän och positiv vilja över att jobba vidare för att hitta strategier och metoder till arbetet.

Den tredje och avslutande inspirationsdagen fokuserade på användning av tillgängliga medier. Olika föreläsare pratade om vilka grupper som kan ha nytta av information och hjälp från biblioteket när det gäller taltidning, talböcker, lättlästa böcker och så vidare. Det gavs en hel del konkreta tips och deltagarna fick också under en workshop tänka ut olika problem som kan uppstå när man jobbar med tillgängliga medier och hur de kan lösas med hjälp av en problemlösningsmetod som kallas användarresa. Genom att bryta ner arbetsuppgifterna skapar man en större klarhet i vad som är viktigast och hur man sen förbättrar sitt arbete genom att ta dessa smådelar var för sig och inte se tungt på en större uppgift.

Bibliotekens arbete

Som projektledare och projektassistent har vi arbetat tillsammans med personalen på biblioteken. Flera av biblioteken har till exempel deltagit på olika slags mässor avsedda för äldre eller funktionsnedsatta personer. På mässorna har bibliotekspersonalen visat upp Daisyspelare, pratat med besökare och delat ut broschyrer. Bibliotekspersonalen har varit ute på äldreboenden och LSS-boenden där man har informerat vårdpersonalen och de boende. Ibland har detta skett i samband med att man har haft information om bibliotekets övriga tjänster. Det har då visat sig att en del redan hade taltidningsprenumerationer eller i alla fall visste om att tjänsten fanns. På en del ställen hade länstidningarna redan varit och informerat.

Två av biblioteken har haft Daisycafé - en talboksklubb där man bjudit in talboksanvändare för att prata om vad det finns för nya talböcker och andra tillgängliga medier. En av bibliotekarierna beskriver här hur ingen kom, trots att hon la ner stor möda på inbjudningar och förberedelser.

”Jag hade laddat med broschyrer om taltidningar samt spelare, jag hade bränt nya talböcker, gjort ett häfte med boktips, ett häfte med bokserier på Kils bibliotek samt en allmän nyförvärvslista. Jag hade informerat genom tydlig skyltning på disken samt i Daisyhyllan och vid ingången till biblioteket i över en månad. Även lagt ut på Facebook samt informerat muntligen i informationsdisken. Det är inte många som kommer på Daisycafé, jag visste att några hade förhinder av hälsoskäl och ett par ”nya” kanske ville komma ”nästa gång”, men inte nu. Jag ska fundera på om jag ska ändra på konceptet. Det som försvårar i arbetet med att nå den här målgruppen är deras höga ålder och sviktande hälsa. De eller deras anhöriga kommer till biblioteket när hälsan tillåter och då får de individuell hjälp och service. Några lämnar in listor på böcker de vill ha och som jag betar av”.

En annan svårighet i kontakten med externa aktörer är att det ser väldigt olika ut när det gäller aktivitetssamordnare eller motsvarande tjänster i kommunerna. Det samma gäller också övriga kontakter som biblioteken kan jobba tillsammans med. För det mesta verkar det utåtriktade arbetet ha fungerat bra, men en annan bibliotekarie beskriver här hur svårt det kan vara att nå ut.

”Jag har varit i kontakt med representanter för äldreomsorgen. De har informerat de äldre som bor på kommunens boenden om möjligheten att läsa taltidning, men ingen har varit intresserad. Ett hinder vi stött på här är alltså svalt intresse, samt svårigheter att få tag på personer som jobbar inom äldreomsorgen. Jag ringde och mailade i flera veckor innan någon ens ville träffa

mig. Efter besök på ett av kommunens äldreboenden har jag märkt att några av de boende faktiskt har egna taltidningsspelare med prenumeration på lokaltidningen. Någon prenumeration på tidning för hela boendet verkar det inte vara tal om i dagsläget.”

Arbetsgruppens sammanfattning

En person från varje bibliotek har deltagit i en arbetsgrupp, vilket betyder att det varit den personen som ansvarat för arbetet med projektet ute på sin arbetsplats. Att vara ansvarig har också inneburit att kontakta och informera olika aktörer om taltidningen, men också att lära/uppdatera sina arbetskamrater så att också de kan visa hur spelaren fungerar, eller kan berätta om vart man vänder sig om man vill ha en prenumeration. Arbetsgruppen har fungerat som länk mellan biblioteken och den regionala biblioteksverksamheten. De har bland annat deltagit i gemensamma träffar där man diskuterat hur man kan jobba vidare med tillgängliga medier. Arbetsgruppen har stått för ett omfattande utåtriktat arbete i detta projekt.

I arbetsgruppens sammanfattning visade det sig att de flesta bibliotek nu har Daisyspelare med taltidning tillgänglig i sina lokaler, dock är användningen av spelarna liten eller obefintlig. Även om man uppmanat besökare att prova på verkar det vara svårt att locka folk till att lyssna. Spelarna kan vara placerade på olika ställen, några har den i tidningshörnan, andra där talböckerna finns. Två av biblioteken har den placerad vid informationsdisken. Tre bibliotek har inte spelaren framme alls och motiverar detta med att det inte finns någon efterfrågan, eller att tidningshörnan ligger utom synhåll och det blir då svårt att se om någon vill prova på att lyssna. Taltidningen finns även tillgänglig via Legimusappen på surfplattor på ett flertal av biblioteken. Att det inte verkar finnas någon efterfrågan på taltidningar ute på biblioteken kan kopplas till att de användare som har behov av tillgängliga medier inte själva är biblioteksanvändare utan man får istället rikta insatserna mot exempelvis anhöriga.

Personalen på biblioteken har försökt att nå talboksåntagare eller anhöriga när de kommer för att låna talböcker vid informationsdisken. Man har då passat på att informera om taltidningen. En del av låntagarna har berättat att de redan har taltidningsprenumerationer, förmedlat genom syncentralen. Vid ett av biblioteken var några intresserade när det visade sig att de skulle få låna en Daisyspelare gratis, istället för att hyra en från syncentralen. Många har samlat broschyrer om taltidningen vid Daisyspelaren, men åsikterna bland bibliotekspersonalen skiljer sig åt när det gäller detta. En del ser det som om man delar ut reklam och tycker det rimmar illa att man lyfter fram kommersiella aktörer som dagstidningar, det har upplevts som att man säljer prenumerationer. Överlag verkar åsikterna vara att det är viktigt att taltidningarna finns på biblioteket men att det inte är självklart att man ska göra mer än att tillhandahålla en spelare.

”Jag upplever att kopplingen mellan biblioteket och taltidningen inte är lika självklar som kopplingen mellan bibliotek och talböcker. Eftersom det inte är vi som varken lånar ut tidningar, har ansvar för innehållet, har ansvar för hårdvaran eller annat så tycker jag att det är otydligt hur vi ska arbeta med detta gentemot våra låntagare. Förutom då att informera, det kan vi ju alltid göra. Däremot är

det självklart att vi ska tillhandahålla en spelare på biblioteket så att intresserade personer kan prova om taltidning är något för dem. På samma sätt som många kommer till biblioteket för att läsa tryckta tidningar ska det finnas möjlighet att läsa taltidningen på biblioteket”.

När vi i projektledningen bad arbetsgruppen att sammanfatta bibliotekens arbetsinsatser under året, var flera av dem tveksamma och tyckte att de inte hade gjort så mycket. Det verkar som om de har haft höga krav på sig själva, för vid diskussioner som uppstått vid uppföljningsbesök så visar det sig att det har jobbat en hel del med taltidningar. Det gör att vi som har jobbat med projektet har funderat över om det är vi som varit otydliga. Flera personer i arbetsgruppen beskriver också upplevelsen av att projektet varit dåligt förankrat från början. Kanske skulle regionbiblioteket varit tydligare med vad som förväntades av biblioteken och att om man går med i projektet så förväntas det att man verkligen avsätter tid för det.

Andra problem som uppkommit är till exempel tendensen att lägga över hela ansvaret kring taltidningar och tillgängliga medier på en person, oftast den som också ansvarar för äldre/ talboksverksamheten. Några av biblioteken har fört diskussion kring detta på sina arbetsplatser, men de som inte har ingått i projektets arbetsgrupp har nog inte heller varit så delaktiga i den diskussionen.

”Det har tyvärr varit svårt för mig att engagera övrig personal. Om det felet ligger hos mig eller hos mina kollegor vet jag inte. Det skulle behövas ett tydligare engagemang från cheferna, att tillgängliga medier är viktigt och att alla i personalen bör ha grundläggande kunskap”.

Det är också blandade kommentarer kring tekniken. En del bibliotek har inte haft några problem alls medan andra har haft stora bekymmer med tekniska problem.

Det verkar vara spelare som delvis eller till och med helt slutat fungera, vilket naturligtvis inte är bra. I arbetsgruppen beskrevs att några i bibliotekspersonalen har ”teknikrädsla”. Det finns även en tendens att se nya arbetsuppgifter som tyngre och mer omfattande än vad de verkligen är.

Fördjupning

Tre bibliotek blev i slutet av projekttiden erbjudna att delta i en fördjupning av projektet. Detta skulle innebära att de skulle lägga ännu lite extra tid på att informera om i första hand taltidningen. Vi ville göra en jämförelse mellan bibliotek som arbetade aktivt respektive mindre aktivt med att informera om taltidningar, för att se om det påverkade låntagarnas intresse. Biblioteken skulle av regionbiblioteket få två stycken Daisyspelare med taltidningsprenumerationer på fem dagstidningar betalda under ett års tid, samt en surfplatta med Legimus installerat så de skulle ha arbetsmaterial. Tyvärr blev det förseningar i leveranser av utrustningen. Biblioteken hann i slutet av projekttiden att få sina spelare och surfplattor och arbetet har startats upp med annonsering och träffar. Men tidsbristen gjorde att vi inte hann göra någon jämförande studie från vår sida.

Erfarenheter

De erfarenheter vi har fått under arbetet med projektet är insamlade dels från kommunbiblioteken genom deras inlämnade underlag och diskussioner i den gemensamma arbetsgruppen, dels från samtal i projektledningen och från dialog med delar av projektets referensgrupp. Erfarenheterna ska kunna användas av andra bibliotek i Sverige. Vi har valt att beskriva de erfarenheter vi gjort tillsammans med biblioteken som tips och förslag i kort punktform. Om det är lätt att läsa förslagen bidrar det förhoppningsvis mer till positiv metodutveckling ute på arbetsplatserna.

Kommunbibliotek

Det här är förslag på hur kommunbibliotek kan jobba om man vill utöka sin verksamhet med tillgängliga medier.

- Skaffa kunskap om vilka nyckelfunktioner i kommunen som kan vara bibliotekets kontakter och samarbetspartners för att sprida kunskap om tillgängliga medier.
- För att nå flera, arbeta gärna genom förmedlare som till exempel LSS-handläggare, invandrarföreningar, församlingar, arbetsterapeuter, studieförbund, folkhögskolor, skola, integrationssamordnare, lokalt handikappråd, dyslexiföreningar.
- Bilda en lokal grupp mellan olika verksamheter som träffas två till tre gånger per år för att uppdatera och kompetensutveckla varandra om tillgängliga medier ur olika verksamhetsperspektiv. Lär av varandra.
- Diskutera på era arbetsplatser hur ni jobbar med tillgängliga medier i relation till arbete med digital delaktighet, demokrati och att alla individer bör få makt över sin egen situation. På sikt bör alla medier bli tillgängliga för alla.
- Hela arbetsgruppen bör vara uppmärksam på målgruppen och på deras rättigheter att få tillgängliga medier.
- Läs, diskutera och följ upp arbetet med tillgängliga medier i relation till styrdokument som bibliotekslag, regional och lokal biblioteksplan, regional digital agenda och uppdrag i årsplan och handlingsplaner.
- Det är viktigt att bygga upp en kompetens inom den egna organisationen. Alla bibliotek i länet bör vara på samma kunskapsnivå när det gäller tillgängliga medier. Det kan dock ta ett tag innan man får rutiner så att arbetet med tillgängliga medier kommer ut i verksamheten på ett naturligt sätt.
- Fördela ansvaret för tillgängliga medier inklusive nedladdningar på flera personer på biblioteket så att servicen blir mindre sårbar.
- Pröva olika sätt att visa taltidningar och andra tillgängliga medier i bibliotekslokalen. Skylta med titlar i flera format. Ha Daisyspelaren tillgänglig så att den väcker frågor och är lätt att visa.

Den regionala biblioteksverksamheten

Förslag till den regionala biblioteksverksamheten hur de kan jobba med liknande projekt.

- Gör en regional struktur och en gemensam årsplanering för arbetet som stöd för kommunbiblioteken, oavsett om det gäller ett projekt eller annan form av gemensam insats.
- Att ge kompetensutveckling, till exempel vid besök i varje kommun, ger bra kringeffekter som till exempel möjlighet för bibliotekspersonalen att ha fokus på arbete med tillgängliga medier. Det öppnar också för samtal om bibliotekets verksamhet och arbetssätt ur bredare perspektiv och ger den regionala biblioteksverksamheten ökad kunskap om situationen för respektive bibliotek.

Blandade upptäckter och insikter

- Bibliotekschefsgruppen och den regionala biblioteksverksamheten bör tillsammans diskutera och formulera enkla projektavtal vid nya projekt som gör det tydligt vad man kommit överens om och hur insatserna ska se ut. Det underlättar vid uppföljning och när arbetet ska planeras både lokalt och regionalt.
- Biblioteken är inte den självklara platsen att läsa taltidningen på.
- Många seniorer ser taltidningen som ett hjälpmedel för äldre med funktionshinder, alltså någonting som känns negativt för dem. Det bästa är därför att inte rikta sig mot målgruppen själva i första hand, utan mot anhöriga, organisationer och personal inom till exempel vård och omsorg.
- Stora dagstidningar, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, har mycket dålig och otillgänglig information om taltidningen.
- Daisy-spelarna krånglar. Hälften (3/6) krånglar.
- Funktionerna på spelarna ändras vid uppdateringarna och försvårar både användning och support
- Varje användare abonnerar på sin taltidning. Bibliotekets roll är att på olika sätt informera om och visa på att möjligheten finns och hur tekniken fungerar. Det ska inte förväxlas med att sälja abonnemang.

Reflektioner och måluppfyllelse

Varför ska då ett sådant här projekt startas? Vilken utveckling, vilken förändring och vilket ändamål stödjer det? Biblioteken har ett stort förtroendekapital och ska som lokalt kunskapscentrum göra all sorts kunskap och information lätt tillgänglig för sina användare. Folkbibliotekens tjänster är till för alla. Bibliotekslagen fastställer tydligt att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning samt främja litteraturens ställning.

Lokala biblioteksplaner

I ett flertal av de lokala biblioteksplanerna som de deltagande kommunerna har, står skrivet om digital delaktighet och att det hör till bibliotekens uppgift att demonstrera hur teknik kring Legimus och MTM:s övriga tjänster används. Andra målsättningar som kan kopplas samman med taltidningar och tillgängliga medier är att biblioteket ska utveckla och anpassa såväl sina traditionella som sina digitala tjänster för att vara tillgängliga för personer med funktionsvariationer. Biblioteket ska tillhandahålla olika medietyper anpassade för olika former av funktionsvariationer.

Samarbete med externa aktörer

När det kommer till samarbete med externa aktörer finns det också nämnt i flera av de lokala planerna. Ett exempel är:

”En viktig aspekt av verksamheten är att i framtiden fortsätta att införliva IKT-verktyg (Informations – och kommunikationsteknologi) för att säkra denna grups tillgång till information, upplevelser och kultur samt motverka den digitala klyftan. Detta inkluderar även utåtriktad verksamhet såväl som den fortsatta utvecklingen av samarbeten med andra aktörer. Åtgärder för att uppnå detta är att bygga upp nätverk med den sociala verksamheten i kommunen och informera om bibliotekets tjänster. Bygga upp nätverk med ideella organisationer och föreningar. Informera och utbilda låntagare för att göra dem medvetna om möjligheter IKT-verktyg innebär för tillgänglighet. Utveckla bibliotekets e-tjänster för att öka gruppens tillgång till medier och information”.

Ökad medvetenhet om tillgängliga medier

Det har under projektets gång skapats en större medvetenhet om tjänsterna kring tillgängliga medier och de flesta som jobbar på biblioteken i Värmland är överens om att arbetet med taltidningar ska fortsätta. Det är endast två av de deltagande biblioteken som har sagt att de inte tänker fortsätta jobba med taltidningar.

Projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* ska långsiktigt ge ökad kännedom och kompetens på de värmländska biblioteken och ge erfarenheter och kunskaper som kan användas av övriga folkbibliotek. Projektet ska också bidra till ökad kunskap hos MTM om bibliotekens arbete med tillgängliga medier, för att ge möjlighet till teknik- och produktutveckling. Projektet bygger på aktivt deltagande och genomförande i kommunerna. Ett projekt som detta handlar också om att utveckla nya metoder att nå sina användare. För en del bibliotek handlar det om att utveckla en helt ny verksamhet, vilket innebär att man måste få pröva sig fram stegvis.

Utvecklat samarbete med läntidningarna

De två läntidningarna i Värmland har satsat aktivt på så sätt att de har deltagit på våra inspirationsdagar. Samarbetet mellan läntidningarna och Region Värmland har utvecklats. Som exempel kan nämnas att en av läntidningarna har deltagit på Region Värmlands evenemang Dansexpo och Värmlands Bokfestival. Under året har tidningarna haft sina egna projekt där de jobbat strategiskt och långsiktigt för att lyfta taltidningarna. Dessa projekt har också varit kopplade till MTM. Effekten av bibliotekens arbete visar sig inte alltid ute på arbetsplatserna, men en mätbar effekt är att tidningarna har ökat sina taltidningsprenumerationer. Det är dock troligare att det är en effekt av deras egna omfattande reklamkampanjer.

Sammanfattningsvis kan sägas att bibliotekens kunskaper om tillgängliga medier ökat genom projektet, liksom insikten att samarbete med andra verksamheter är en väg att nå flera med information och stöd. En reflektion är att biblioteken antagligen inte är den fysiska plats där de flesta kommer att läsa sina taltidningar. Det kan påverka vilka och hur många taltidningsprenumerationer biblioteken väljer att ha och hur och tillsammans med vilka man utformar informationen om just taltidningar.

Innehållsrik verktygslåda motiverar till förändring

Vi har med detta projekt tillsammans byggt en plattform. Men biblioteken behöver nu utforma och implementera sina alldeles egna metoder, skaffa en "verktygslåda" som passar just dem, samtidigt som man etablerar en verksamhet med tillgängliga medier. Innehållet i en sådan verktygslåda kan bestå av förslag på kontakter, tips på vad man har pratat om och visat på vid olika träffar. Ett rikt och attraktivt innehåll i verktygslådan motiverar till förändringsarbete och gör det mer effektivt. För att modellen ska bli lyckad är det viktigt att det är förankrat hos biblioteksledningen. Det är också viktigt att resurser frigörs så det inte blir en sak man gör om man får tid över. Det är också avgörande med regelbunden uppföljning så att arbetet utvecklas på ett positivt sätt.

Referenser

Bibliotekslagen (213:801) http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

En digital agenda i människans tjänst (SOU 2014:13)

https://digitaliseringskommissionen.se/wp-content/uploads/2014/03/SOU-2014_13_total.pdf

Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest (2012)

<http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2012/05/Unesco.pdf>

Värmlandsstrategin (2014) <http://www.regionvarmland.se/utveckling-tillvaxt/varmlandsstrategin/>

Bilagor

1. Projektplan
2. Program inspirationsdagen 14 mars 2016
3. Program inspirationsdagen 20 juni 2016
4. Program inspirationsdagen 24 november 2016
5. Enkät med sammanfattande svar
6. PM 3 januari 2017

Projektplan med kommunikationsplan för

Taltidningar och tillgängliga medier på biblioteken i Värmland

Projektägare

Region Värmland/Kulturcentrum,
Biblioteksutveckling i samarbete med MTM

Genomförs i

kommunerna i Värmlands län

Projektets syfte

Att öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier inklusive taltidningar hos primärt folkbiblioteken men även hos andra bibliotek och förmedlare i Värmland.

Att utarbeta metoder och utrustning för hantering av taltidningar på Värmlands folkbibliotek. Erfarenheterna efter genomfört projekt ska sammanställas till en typ av metodbok som ska kunna användas på folkbibliotek i Sverige

Arbetet och erfarenheterna i projektet bidrar till utveckling av folkbiblioteken i Värmland

Projektets mål

Ett utvecklat samarbete på lokal nivå mellan aktörer med anknytning till tillgängliga medier som ökar kunskap, tillgänglighet och användning

Ett etablerat samarbete mellan region- och folkbibliotek samt tidningsföretagen lokalt

Alla papperstidningar som folkbiblioteken prenumererar på ska finnas som taltidningar på bibliotek

Bakgrund

I bibliotekslagens §4 står att bibliotek ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information. I lagens inledning står också att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning och att biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

En taltidning är en uppläst form av dagstidningen för personer med läsnedsättning. Taltidningarna finansieras av staten genom MTM och beslutsorganet Taltidningsnämnden. Tidningsföretagen marknadsför och säljer taltidningen. Den innebär inga kostnader för dem. Myndigheten för tillgängliga medier, MTM producerar och distribuerar tidningen samt ger användarsupport och lånar ut utrustning. I dag finns 111 dagstidningar som taltidning och 4711 abonnenter. Personer med läsnedsättning är en stor målgrupp. Endast en bråkdel läser

taltidningen idag. Enligt MTM kan 6% av befolkningen ha någon form av läsnedsättning. För Värmlands del skulle detta då innebära att cirka 19 000 personer skulle vara berättigade till taltidning och talböcker.

Folkbiblioteken erbjuder sina kommuninvånare bl.a. möjlighet att läsa dagstidningar på plats. Taltidningar är en del av alla tillgängliga medier och bör därför även vara en naturlig tjänst på folkbiblioteken. För att ge kunskaper om hur bibliotekens arbete med taltidningar kan vidareutvecklas, behöver nya insatser, samarbeten och metoder prövas.

Folkbiblioteken har också byggt upp en unik kunskap gällande förmedling av talböcker, jämfört med andra länder, genom att folkbiblioteken informerar om och tillhandahåller talböcker som produceras av MTM för samma målgrupp. Tjänsten skulle kunna vidareutvecklas bland annat med ökad kunskap om tillgängliga medier.

För att pröva arbetssätt och metoder som kan öka kunskapen om och användningen av tillgängliga media, har MTM valt att genomföra ett projekt i samarbete med de värmländska biblioteken, genom Region Värmland, Kulturcentrum. I första hand planeras projektet för år 2016. De värmländska biblioteken, folkbiblioteken, sjukhusbiblioteken och universitetsbiblioteket ingår sedan tidigare i ett gemensamt samarbete i regionbibliotekets regi, Bibliotek Värmland. Biblioteken samarbetar också inom olika utvecklings- och kompetensuppbyggnadsprojekt. Genom bidrag från Taltidningsnämnden har Värmlands folkblad samtliga värmländska folkbibliotek som taltidningsabonnenter.

Den regionala Värmlandsstrategin är en plan för hur Värmland ska vara och uppfattas 2020. Fyra målsatta områden är prioriterade, varav två kan kopplas till Taltidningsprojektet: Livskvalitet för alla, samt Höjd kompetens på alla nivåer.

Projektet ska långsiktigt ge ökad kännedom och kompetens om tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet på de värmländska biblioteken och ge erfarenheter och kunskaper som kan användas av övriga folkbibliotek. Projektet ska också bidra till ökad kunskap hos MTM om bibliotekens arbete med tillgängliga medier, för att ge möjlighet till teknik- och produktutveckling

Projektorganisation

Styrgrupp

MTM:s chef för enheten Användarservice (ordförande)
MTM:s kontaktperson för folkbiblioteken på Användarservice
Chef för Kulturcentrum på Region Värmland
Kontaktperson för biblioteksfrågor på Kulturcentrum
Projektledaren (Sammanställande)

Styrgruppens uppdrag: beslut om projektplan och mål, projektdirektiv, uppföljning

Projektarbetsgrupp

en representant från respektive kommunbibliotek som träffas regelbundet

Arbetsgruppens uppdrag: kartläggning, förankringsarbete, planering och avstämning, samordning

Projektledare

Projektledaren arvoderas enligt avtal mellan MTM och Region Värmland.

Projektledarens uppdrag: att samordna och genomföra projektet i enlighet med projektets styrdokument, rapporteringar, uppföljningar. Sammanställande för arbetsgrupp och referensgrupp. Ansvar för att slutrapport och att en metodbok levereras i slutet av projektet.

Projektmedarbetare

Projektmedarbetaren arvoderas enligt avtal mellan MTM och Region Värmland

Projektmedarbetarens uppdrag: i samråd med projektledaren planera och genomföra praktiska insatser i projektet som tex kompetensutveckling

Referensgrupp

Representanter för aktörer utanför biblioteksverksamheten som berörs/kan beröras av projektet

Referensgruppens uppdrag: Följa projektet, förankra och återkoppla, bidra till utveckling av projektet

Ytterligare arbetsgrupper kan skapas i projektet vid behov

Tidplan

Projektet kan bli flerårigt, men i första hand planeras för **år 1, från 1 februari – 31 december 2016.**

Våren 2016 är huvudsakligen förankringsarbete och kontakter regionalt och lokalt samt kartläggning av bibliotekens nuläge vad gäller främst arbetet med taltidningar, samt deras behov av kompetens- och teknikutveckling. Projektarbetsgruppen startar. En inspirationsdag arrangeras under våren. Referensgruppen bildas.

Hösten 2016 planeras och startar kompetensutveckling och insatser för teknikutveckling på biblioteken

Arbetsmöten för styrgrupp, projektgrupp och referensgrupp genomförs regelbundet. Avstämning och uppföljning med styrgrupp görs i juni och december 2016.

Kommunikationsplan

Syftet med Kommunikationsplan är att bidra till att projektet uppmärksammas och att erfarenheter och kunskap sprids.

Kommunikativa budskap

- Ökad kunskap och ökad tillgång till tillgängliga medier, ökar också möjligheten till delaktighet i samhällsbygget för personer med läsnedsättning
- En taltidning är en uppläst form av dagstidningen för personer med läsnedsättning. Taltidningarna finansieras av staten genom MTM och beslutsorganet Taltidningsnämnden. Den som har ett läshandikapp har rätt att få tillgång till taltidning.
- Endast en bråkdel läser taltidningen idag. Enligt MTM kan 6% av befolkningen ha någon form av läsnedsättning. För Värmlands del skulle detta då innebära att cirka 19 000 personer skulle vara berättigade till taltidning och talböcker.
- Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning och biblioteksverksamhet ska finnas för alla.
- Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.
- För att vidareutveckla arbetet med taltidningar och andra tillgängliga medier genom det lokala biblioteket prövas möjliga vägar och metoder genom ett projekt i samarbete mellan MTM och Region Värmland
- Projektet genomförs i länets kommuner
- Samverkan mellan biblioteken och andra aktörer som till exempel tidningsredaktioner är en viktig del i arbetet.
- Kunskaper och erfarenheter från projektet ska spridas för att flera kommuner ska kunna använda den

Kommunikationskanaler

Region Värmland/Kulturcentrum gör projektdokument och löpande arbetsprocess tillgänglig via webb.

Deltagande kommuner planerar sina kommunikationskanaler med samarbetspartners lokalt. Representanterna i referensgruppen kommunicerar projektets mål och resultat i sina respektive organisationer.

Kommunikation nationellt

Spridning av kunskaper och erfarenheter från projektet vid nationella konferenser och andra tillfällen under år 1 görs på initiativ av MTM eller Region Värmland/Kulturcentrum.

Intern projektkommunikation

Vad	Hur	För vilka
Projekt dokument, bilder, presentationer	Webb Region Värmland	Gemensamt för styrgrupp, arbetsgrupp
Process, dialog	Sluten Facebookgrupp eller projektwebb	Projektarbetsgrupp
Information, dialog	Mail	Styrgrupp, referensgrupp
Mötesdatum	Mötesschema projektwebben	Projektgrupper

VÄLKOMMEN PÅ EN INTRODUKTIONSDAG TILL PROJEKTET

TALTIDNINGAR OCH TILLGÄNGLIGA MEDIER PÅ FOLKBIBLIOTEKEN I VÄRMLAND

Region Värmland genomför projektet tillsammans med MTM i syftet att öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier, i synnerhet taltidningar.

Målet är att deltagarna i projektet ska öka sin kompetens inom området och på längre sikt dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter till övrig personal på biblioteken. Projektet ska också bidra till ökad kunskap hos MTM om bibliotekens arbete med tillgängliga medier, för att ge möjlighet till teknik- och produktutveckling.

TID: 10:00 – ca 15.00. Fika och registrering från 9:30.

PLATS: Karlstads CCC, Tage Erlandergatan 2, KARLSTAD

PROGRAM:

- 9:30 Kaffe och registrering
- 10:00 Projektledare Anki Olsson presenterar projektet tillsammans med dagens moderator, Ann Wiklund.
- 10:45 Tobias Willstedt, MTM, berättar bl a om tillgängliga medier, Legimus, mobil app och Talboken kommer.
- 11:45 Gemensam lunch.
- 12:45 Taltidningsansvariga från NWT kommer tillsammans med en taltidningsanvändare och berättar om hur en prenumeration fungerar i praktiken.
- 13:15 Inger Rålenius rådgivare på Dyslexiförbundet FMLS skriv-knuten. Hon berättar om sina egna erfarenheter kring dyslexi samt tjänsten Legimus talböcker och taltidningar
- 14:00 Presentation av diskussionsfrågor. Vi fikar och diskuterar samtidigt. Det kommer att finnas möjligheter att prova på olika taltidningsspelare.
- 15:00 Insamling av diskussioner.
- 16:00 Avslutning

Dagen är kostnadsfri, vi bjuder på lunch.

Anmälan via länken: <http://alturl.com/3pxnu> senast 7 mars

VÄLKOMMEN!

Anki Olsson
Projektledare
+46 54 701 10 85
anki.olsson@regionvarmland.se

VÄLKOMMEN TILL DEN ANDRA INSPIRATIONS DAGEN I PROJEKTET

TALTIDNINGAR OCH TILLGÄNGLIGA MEDIER PÅ FOLKBIBLIOTEKEN I VÄRMLAND

Denna inspirationsdag riktar in sig på dagens media och dess användning. Vi hoppas att ni finner den intressant och att ämnet kan bidra till ökad kunskap i bibliotekens arbete med tillgängliga medier.

DATUM: 20 juni 2016

TID: 10:00 – ca 16.00. Fika och registrering från 9:30.

PLATS: Skeppet, entréplan, Lagergrens gata 2, KARLSTAD

PROGRAM:

9:30 Kaffe och mingel

10:00 Projektledare Anki Olsson berättar om hur projektet har gått hitintills.

10:15 Johan Lindell, forskare i medie- och kommunikationsvetenskap vid Karlstads universitet, föreläser om svenskarnas medievanor.

11:30 Bibliotekspersonal berättar om hur de har arbetat med projektet.

12:00 Lunch

12:45 Brit Stakston, författare och mediestrateg

14:15 Eftermiddagsfika och diskussioner

15:30 Avslutning

Dagen är kostnadsfri, vi bjuder på lunch.

Anmälan via länken <http://www.trippus.net/TaltidningarTillgängligamedier> senast 15 juni.

VÄLKOMMEN!

Anki Olsson
Projektledare
+46 54 701 10 85
anki.olsson@regionvarmland.se

REGION VÄRMLAND BJUDER IN TILL

TILLGÄNGLIGA MEDIER

Avslutning för projektet Taltidningar och tillgängliga medier

Välkommen till den sista inspirationsdagen inom projektet *Taltidningar och tillgängliga medier*.

Region Värmlands del avslutas vid årsskiftet men vi hoppas att dagens föreläsare ska inspirera till fortsatt arbete med tillgänglighet ute på de värmländska biblioteken.

Välkommen!

DATUM: 24 NOVEMBER

TID: 9.00–16.00

PLATS: KAROLINEN KONFERENS, KARLSTAD

[ANMÄLAN TILL: TILLGÄNGLIGA MEDIER 24 NOVEMBER](#)

PROGRAM

- 9.00** **SAMLINGSFIKA OCH REGISTRERING**
- 9.30** **SAMMANFATTNING AV PROJEKTET**
Anki Olsson och Lawe Christoffersson sammanfattar projektet
- 9.45-10.45** **KERSTIN GATU, MORA FOLKHÖGSKOLA**
Kerstin har jobbat med ett projekt som heter *Anpassad IT- vägen till digital delaktighet* som ska ge unga vuxna med måttlig utvecklingsstörning en möjlighet att använda IT som redskap för kommunikation och dokumentation. De får lära sig att det finns hjälpmedel som uppläst text, ljud- och bildstöd som kompenserar de svårigheter man kan ha.
- 11.00-12.15** **KRISTINA LUNDWALL, LINKÖPINGS BIBLIOTEK**
Linköpings bibliotek fick 2015 pris som årets lättlästa bibliotek. Kristina arbetar som bibliotekarie och jobbar mycket med tillgänglighet, hon kommer att berätta hur de implementerar det i sitt arbete.
- 12.15** **LUNCH**
- 13.00** **GUSTAV MARTNER**
Gustav är en av Sveriges mest belönade digitala kreatörer. Han arbetar bl.a för att stoppa smyg reklam för barn, och har också tagit fram konceptet Refugeephones, ett samarbete mellan telekomindustrin och volontär-Sverige som gett tusentals flyktingar access till internet och telefoni. Gustav kommer här att prata om den digitala framtiden, hur den kan påverka biblioteken och tillgängligheten för dess användare. Han kommer också att ha workshop med oss under eftermiddagen.
- 14.30** **PAUS**
- 14.50** **GUSTAV MARTNER FORTSÄTTNING**
- 16.00** **SAMLING OCH AVSLUTNING**

Sammanfattning av enkäten

Totalt 19 svar: 6 verksamhetsansvariga och 13 bibliotekarier/anställda.

Internt arbete

Avsatt tid för projektet (fråga 2)

- 5 svar.
- Pensionsavgång och sjukdom har ställt till arbetet på ett bibliotek.
- Några verkar ha avsatt tid väldigt specifikt "10 timmar" andra efter behov
 - *"introduktionstid när projektet startade. Övrigt vid behov, men eftersom behovet/efterfrågan varit lågt så har det inte varit inplanerad tid."*

Avsatt personal för projektet (fråga 3)

- 5 svar.
- 2 bibliotek rapporterar att de har en anställd som jobbar med projektet, 2 bibliotek har tre anställda som jobbar med det. 1 bibliotek anger fyra anställda.

Har biblioteken jobbat med taltidningar innan projektet började (fråga 4)

- 17 svar: 4 Ja, 13 Nej.
- Merparten av biblioteken har en taltidningsspelare sedan tidigare som de fått av en dagstidning, men de flesta har inte använt sig av den.
- Tre bibliotek anger att de spridit information och informerat om taltidningarna i sina nätverk.

Har den personal som inte kunde närvara vid utbildningstillfället tagit del av informationen kring taltidningar och projektet (fråga 5)

- 16 svar: 14 svarade Ja på denna fråga.

Hinder för att genomföra projektet (fråga 6)

- 16 svar: 6 ser hinder för att projektet ska kunna genomföras.
- Tidsbrist verkar vara det främsta hindret *"Det känns som personalen [...] inte känner att det finns tid, men jag kan ha fel."*, *"svårt att avsätta personalresurser till projektet"*

Synen på utbildningstillfället (fråga 7)

- 16 svar.
- De allra flesta nöjda:
 - *"En mycket bra dag. Dessutom kunde alla på biblioteket vara delaktiga."*
 - *"Bra, vi fick information om spelare, abonnemang och bibliotekens roll. Jag ser det som en lyckad träff."*
 - *"Det var givande. Ett bra tillfälle för all personal att få lite insyn i projektet och fortbilda sig lite."*
- Någon hade synpunkter på att det var för teoretiskt:
 - *"Det var jättebra, vet inte om det behövde vara så teoretiskt utan kunde vara mer praktiskt. Men samtidigt blev vi försenade på plats av andra"*

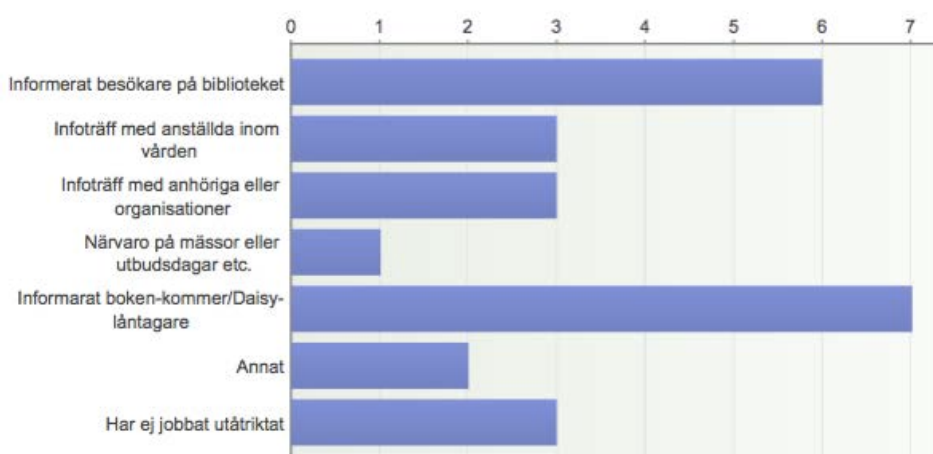
omständigheter som man inte kunde veta om innan så kanske var mer praktiskt än vad vi hann med.”

- Ett önskemål om mer info om hur man jobbar med det:
 - *”Tekniska sidan väldigt bra, möjligtvis mer fokus på strategier för att starta samarbeten och förhållningsätt till prenumerationer (när vi inte tillhandahåller dem).”*

Externt arbete

Hur har biblioteken jobbat utåtriktat (fråga 8)

- 16 svar.
- Det gick först bara att markera ett påstående vilket kan ha påverkat svaren.

1

2

Vilka kontakter har knutits under projektets gång (fråga 9)

- 16 svar: 8 har knutit kontakter av olika slag.
- Ett bibliotek menar att de redan hade bra kontakter.
- Andra anger att de kontaktat LSS, gruppboenden, äldreboenden samt Synskadades riksförbund:
 - *”Kontakter har tagits mot vård och omsorg men vi vet inte om det lett till något konkret.”*
 - *”Ny kontakt med äldreomsorgen, den var i det närmaste obefintlig tidigare.”*

Tidningarnas närvaro på biblioteket (fråga 10)

- 16 svar.
- De flesta ser det som ett naturligt inslag och menar att det hänger samman med andra tillgängliga medier på biblioteket:
 - *”Jag tycker det är ett självklart inslag, eftersom vi har all annan media anpassad till synskadade.”*
 - *”Tycker absolut att det är självklart att vi som personal ska ha vetskap om att tjänsten finns och att vi ska kunna informera.”*

- *"Viktigt att personalen vet om att det finns och hur det fungerar. Bra för att alla ska kunna ta till sig information om vad som händer i samhället"*
- och med bibliotekets uppdrag:
 - *"Bibliotek ska kunna erbjuda en taltidning eftersom det står i vårt uppdrag att vi ska sörja för personer med särskilda behov."*
 - *"Det är ett självklart inslag lika väl som vi har dagstidningar i papper."*
 - *"I bibliotekslagen står att folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade och anpassa formen till gruppens behov. Utifrån det tycker jag att vi är skyldiga att erbjuda minst en dagstidning till denna grupp."*
- Samtidigt ser man stora problem med att nå de som behöver det via biblioteket:
 - *"Tidigare erfarenheter har visat att det är svårt att nå dem som behöver samt att få dem att komma till biblioteket"*
 - *"Borde vara självklart ur tillgänglighetssynpunkt, men är det inte förmodligen på grund av att utbudet styrs mycket av statistiskt mätbar användning"*
 - *"De är inte efterfrågade, än så länge. Bra att de finns. Det tar kanske lite tid innan informationen har nått alla som skulle ha nytta av den. Vi får fortsätta informera, helt enkelt."*

Kommer ni jobba vidare med taltidningarna, hur? (fråga 11)

- 15 svar, 14 anger att de kommer att göra det, 1 osäker.
 - *"Försöka få relevanta verksamheter att arbeta mer aktivt med sina spelare, just nu har de inte sällan dålig koll på var de ens finns."*
 - *"Med nya kunskaper både praktiskt och teoretisk kan vi nu förmedla och informera om tjänsten på biblioteket. Kanske även ingå som en del i kommande uppsökande verksamhet."*

Har ni haft kontakt med tidningsförlagen under projektet? (fråga 12)

- 17 svar: 3 har haft kontakt, 14 inte.

Har ni tecknat några nya taltidningsprenumerationer? (fråga 13)

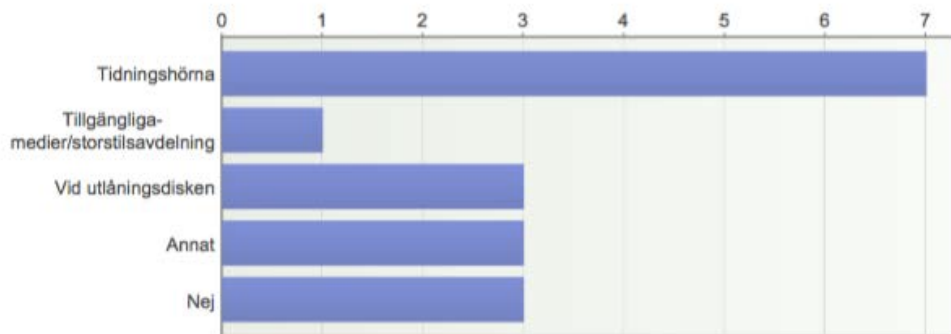
- 17 svar: 7 har tecknat prenumerationer, 11 inte.
- De anger fyra lokala tidningar

Planerar ni att i framtiden prenumerera på fler taltidningar? (fråga 14)

- 17 svar: 3 ja 14 nej.

Finns taltidningsspelare tillgängligt i biblioteket, var? (fråga 15)

- 17 svar.

3

- 7 anger att de har den i tidningshörnan, 1 i Daisyavdelning, 3 vid utlåningsdisken, 3 på annan plats. 3 uppger att de inte har någon spelare framme.
- Ett bibliotek skriver i kommentarerna att de bara har taltidningarna tillgängliga via app.

Finns det möjlighet att lyssna på taltidningar på surfplatta på biblioteket? (fråga 16)

- 17 svar: 5 Ja, 12 Nej.

Hur mycket används utrustningen per vecka? (fråga 17)

- Här har det blivit fel. I överskriften frågar vi efter användning/vecka men alternativerna är användning/månad.
- 15 svar: 7 anger att ingen använder dem, 4 tror att de används en gång i månaden, 3 att de används 2-5 ggr i månaden och 1 att de används 5-10 ggr i månaden.

Hur upplever du Region Värmlands insats i projektet? Kan något ha gjorts annorlunda? (Fråga 18)

- 13 svar.
- De som svarat verkar i huvudsak nöjda:
 - *"Jag upplever att det varit ett bra projekt. Vi har fått upp ögonen för taltidningen, fått olika konkreta förslag på hur vi kan jobba med taltidningen och fått den hjälp vi frågat efter."*
 - *"Det har varit bra med tanke på att responsen inte varit så god så tror jag inte den kunde ha gjorts så mycket annorlunda."*
 -
- Återigen några åsikter om dålig förankring:
 - *"Dålig information och förankring från den regionala verksamheten när projektet skulle initieras i chefsgruppen."*
 - *"När projektet skulle dra igång var informationen om vad det skulle innebära mycket otydlig. Vi förstod inte att vi förväntades vara med i en arbetsgrupp och att det skulle bli "ännu ett projekt". På vårt bibliotek, som är ganska litet, förväntas i stort sett all verksamhet som har med vuxnas läsande och lärande att göra hinnas med på en (1) 75 % tjänst. Egentligen hade vi nog inte tid att vara med i Taltidningsprojektet som det ser ut för oss nu, därför har vårt deltagande blivit därefter."*

Känner du att ni behöver ytterligare stöd från Region Värmland när det gäller taltidningar? (fråga 19)

- 16 svar: 5 Ja, 11 Nej.
- Det som efterfrågas:
 - *"Som sagt, mer strategier om samarbeten och förhållningssätt."*
 - *"Ytterligare tips och idéer hur vi kan jobba vidare"*

Känner du att ni behöver ytterligare stöd från MTM när det gäller taltidningar? (fråga 20)

- 15 svar: 3 Ja, 12 Nej.
- Det som efterfrågas:
 - *"Möjlighet att följa och delta i utvecklingen med taltidningar"*
 - *"bra med uppdatering angående ny teknik och Legimus. Annars ok."*

PM

20170103

Tobias Willstedt

Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet

Bilaga

Samarbetet mellan MTM och Sveriges folkbibliotek är centralt för att tillgodose landets invånare med tillgängliga medier. Med sitt ursprung i 70-talets kulturpolitik så bygger den svenska talboksmodellen på att MTM producerar tillgängliga medier och sedan distribuerar dem till användare genom förmedlare där biblioteken skapar förutsättningar för en nationell täckning. Den svenska talboksmodellen garanterar att en läsare som har behov av tillgängliga medier kan besöka sitt bibliotek och få personlig hjälp oavsett var i landet hen befinner sig.

Mycket har förändrats sen 70-talet då biblioteken lånade ut talböcker på band till sina låntagare. Utbudet av tillgängliga medier har utökats och till stor del digitaliserats och MTM:s ansvarsområden har växt. Ett av de senaste tillskotten bland MTM:s medier och tjänster är dagstidningen som taltidning vars distribution har digitaliserats på ett liknande sätt som talböckerna.

Även bibliotekens verksamhet och förutsättningar har förändrats. Bibliotekslagen lyfter numera fram personer med funktionsnedsättning som en särskild målgrupp som ska få tillgång både till anpassad litteratur och tekniska hjälpmedel. Utbudet av olika medier och olika användargrupperns förväntningar kräver ett ständigt utvecklingsarbete. De regionala biblioteken, som tidigare tjänat de kommunala biblioteken som utbildare och utlåningscentraler, har en förändrad roll på grund av en ny regional politik och nya metoder för medieförsörjning. Idag finns i Värmland en regional biblioteksverksamhet som är en del av ett bredare arbete med kultur i regionen.

MTM:s arbete med digitalisering har lett till en ökad utlåning av talböcker och en snabbt växande grupp av användare av Legimus. Dessa användare är inte lika mycket i kontakt med biblioteken som de som lånar fysiska talböcker på hyllorna. Det går att hävda att bibliotekens arbete med tillgängliga medier helt enkelt har rationaliserats – biblioteken når ut med mer till fler, med enklare medel. Men i takt med att medierna utvecklas och även våra kunskaper om dess målgrupper krävs av bibliotekarierna en helt annan kunskap om bemötande och teknik. Utöver de grupper som kan hantera nedladdning och strömmande av talböcker själva, så finns det andra som behöver en mer aktiv hjälp av biblioteken. Det kan vara på grund av funktionsnedsättning, digital delaktighet, eller att du är nyanländ i Sverige. Och personer med läsnedsättning finns i alla grupper.

Dagstidningen som taltidning har historiskt sett inte varit en media som i någon högre grad varit etablerad på Sveriges bibliotek. Folkbiblioteken tar ett stort ansvar för att förmedla dagstidningar till sina besökare. Oftast finns där ett gott utbud av dagstidningar i papper – på större bibliotek finns även mindre landsortstidningar och internationella dagstidningar representerade. Även vissa tillgängliga nyhetskällor som 8 sidor finns.

MTM tog initiativ till ett samarbete med region Värmland för att utveckla samarbetet med de svenska biblioteken med avstamp i regionen. Syftet var att lyfta hela arbetet med tillgängliga medier på biblioteken men särskilt dagstidningarna som taltidning vilka också skulle inkluderas bland övriga tillgängliga medier. Projektet som knöt ihop MTM med de kommunala folkbiblioteken genom Region Värmland syftade till att utveckla bibliotekens kunskaper om medietyper, bemötande och teknik.

MTM försöker nu anamma ett nytt angreppssätt kring sin verksamhet, där myndigheten fokuserar mer på sina användare och deras skiftande behov snarare än på medierna i sig. Dagstidningen som taltidning är där tänkt som en del av en arsenal av tillgängliga medier där folkbiblioteken arbetar med alla medier gemensamt beroende på användarens behov, snarare än taltidningen separat.

Även om detta projekt skedde med tydlig inspiration från den svenska talboksmodellen så var det ändå något av ett nytt arbetssätt för MTM. Myndigheten axlade rollen som beställare och lämnade sedan mycket till region Värmland att strukturera och genomföra. Som en del av projektet ingick också att MTM skulle få input på sitt sätt att arbeta. Rent konkret gjordes detta bland annat genom att MTM plockade fram nytt informationsmaterial för biblioteken. Men mycket input från projektet återstår för MTM att ta in i sitt framtida sätt att arbeta med biblioteken.

Av stort intresse för MTM var att få ta del av bibliotekens attityd gentemot arbetet med taltidningar, där de i vissa fall studsade till för att det kändes som att de skulle sälja prenumerationer åt tidningsföretagen. Eftersom biblioteken sen tidigare har erbjudit och informerat om dagstidningar i papper åt sina besökare utan att någon reagerat så är det något för MTM att fundera vidare på. Varför ser biblioteken det som skillnad på att erbjuda dagstidningar i papper och upplästa taltidningar åt sina besökare? Förmodligen var det ur denna aspekt både till projektets fördel och nackdel att de två stora värmländska dagstidningarna genomförde stora marknadsföringskampanjer för sina taltidningar parallellt med projektet. Det var en genom att tidningarnas arbete gjorde taltidningarna ännu mer aktuellt för regionens invånare. Men att MTM måste vara tydliga inför biblioteken om att arbetet med taltidningar inte handlar om att stötta en kommersiell verksamhet utan är en offentlig service står efter denna tid klart.

En annan reflektion som går att göra efter projektets avslutning är de högt ställda förväntningarna som biblioteken ställer på sig själv. Biblioteken bör kunna erbjuda och informera om dagstidningar som taltidningar men signalen från många bibliotek var att de föreställde sig ett mer ambitiöst kampanjinriktat arbete från sig själva under projektets gång. Med det i bakhuvudet kan det vara värt att ställa frågan om problematiken att göra ett projekt av något som

egentligen handlar om att leva upp till rådande lagstiftning. Arbetet med tillgängliga medier är fastslaget i bibliotekslagen och arbetet i Värmland handlade i stora delar om att låta taltidningar vara en del av övriga tillgängliga medier. Taltidningar är en naturlig del av bibliotekens service och inte något "extra", på samma sätt som andra tillgängliga medier som talböcker eller lättlästa böcker och tidningar är en självklar del av bibliotekens utbud. Ett projekt kanske uppfattas som något mer storslaget. Kanske "satsning" hade varit ett bättre valt ord för att beskriva den här typen av arbete.

Ett av projektets mål var att alla dagstidningar som finns på biblioteket även ska finnas som taltidningar. Detta är något som projektet inte har kunnat leva upp till. Kostnaden för en taltidningsprenumeration när det redan föreligger en prenumeration på en pappersvariant är väldigt liten (oftast 10% av pappersprenumerationen). En erfarenhet att göra av detta är att folkbibliotek arbetar efter en ganska fast årsklocka där alla prenumerationer på tidningar och tidskrifter läggs samtidigt. Precis som alla andra typer av inköp arbetar biblioteken där efter en fast budget och det gäller att komma rätt i tid för att påverka. Kanske är det mindre av en kostnadsfråga än en fråga om tajming – det gäller att påverka vid rätt tid på året och nå fram med rätt information till rätt personer. Kanske var det alltför positivt att tänka att det skulle gå att uppnå det här målet efter bara ett år?

En viktig synpunkt för MTM att ta med sig är också att biblioteken hänvisar till många tekniska problem och då särskilt strul med spelarna. Eftersom MTM genom taltidningshjälpen erbjuder mycket teknisk service till prenumeranter av taltidningar är en naturlig följdfråga om rätt information nått fram till rätt personer – har biblioteken uppsökt den tekniska hjälp som finns att tillgå? Spelarna bör naturligtvis fungera från start, men det hade varit intressant att veta hur många av dem som faktiskt kontaktade taltidningshjälpen för hjälp med dessa.

Alla dessa erfarenheter från arbetet i Värmland är viktiga för MTM att ta med sig i det fortsatta arbetet med dagstidningar som taltidningar och andra projekt.